

LEO GEERTS – SCHRIJVEN IS ANARCHIE

Een gesprek met Ludo Abicht en Sonja Rutten.

Leo Geerts ; docent Engels aan het Provinciaal Hoger Instituut in Antwerpen, vakbondsafgevaardigde ACOD, dichter, toneel-acteur, romancier, schrijver van verhalen en essays, in Vlaanderen en Nederland gehaat en geprezen als recensent, onder meer wegens zijn bijdragen in *De Nieuwe*. Zoon van een arbeider en verzetsman uit Doel én (waarom moeten we dat koppeltaken eigenlijk benadrukken?) flamingant, kenner van de Tsjechische literatuur en een soort mentor van allerhande anarchistische groepjes in het Antwerpse, iemand met een onverminderde belangstelling voor geuzen en rebellen, of het nu om echte dissidenten in Praag gaat, om contesterende leerlingen uit de jaren 68 of, en hier wordt het ijs een beetje gladder, om zachte en harde terroristen, van Greenpeace tot de Rote Armee Fraktion. Zo schreef hij stukken over de bende van Charles Manson, de dood van Ulrike Meinhof, de Franse Revolutie in Vlaanderen, en romans over een eerder doorzichtige ik-figuur, die als literaat anarchistische denkbeelden en daden produceert, om op die manier de Vlaamse bevolking een slecht geweten te bezorgen. Ik denk hier onder meer aan de drie romans *Loeders* (over de laatste bewoners van het veroordeelde dorpje Doel), *Pagadders* (de Antwerpse artistieke en politieke ondergrond die met een dubbeldekker naar Praag trekt om te ontdekken dat het communistische Praag niet zo heel erg verschilt van het kapitalistische Antwerpen) en, dit jaar, *Dadaders*. *Dadaders* (de naam gaat terug op een verspreking van de Antwerpse politiecommissaris en herinnerde Leo Geerts uiteraard aan Dada en co.) is het verhaal van de dood van de ik-figuur, die zijn laatste dagen gebruikt om nog maar eens te proberen de bevolking door een soort van terroristische chantage tot inzicht te doen komen en die daar uiteraard grandioos in mislukt. Tenminste wat de plot van deze ongewone

roman betreft, want er zijn natuurlijk ook nog de lezers, die over de redenen voor deze actie en de zin en onzin van een alternatief kunnen nadenken. Het gesprek werd gevoerd door Ludo Abicht voor het VMT en de toevallig aanwezige tiener Sonja Rutten, die een uur lang met aandacht en een reeks vragen had zitten luisteren.

Ludo Abicht : Leo Geerts, je hebt me daarnet verteld over een reactie op je boek door een dame die het nog niet gelezen had, maar via een interview in *Intermediair* meende te weten dat je sympathiseerde met de CCC. Ze beschuldigde je ervan de jeugd te bederven. Nu is zo'n reactie voor elke schrijver een gedroomd geschenk. Ik denk hier vooral aan auteurs die de sociale dimensie van hun werk even belangrijk vinden als de artistieke, neem b.v. de Gruppe 47 in Duitsland, of de reeks hedendaagse Amerikaanse schrijvers vanuit feministische of etnische hoek. Wat dacht jij van de reactie van die dame ?

Leo Geerts : Dat is natuurlijk een vraag naar de grotere sociaal-culturele en economische achtergrond. De reactie van die dame lijkt te beantwoorden aan wat Marcuse destijds noemde "het verzet tegen elke verandering". Ik vermoed dat dit verzet tegen geweld voorkomt uit angst voor de CCC, angst voor de bende van Nijvel, angst om het bestaande te verliezen. Uit haar kleren kan je merken dat deze dame tot de vrij begoede, zelfs zeer begoede klasse behoorde en uiteraard bang was om iets van haar status te verliezen. Ik vond destijds dat Marcuse daarin overdreef, dat hij het kapitalisme zoals het nu bestaat meer intelligentie toeschreef dan het volgens mij verdient, doordat ze bewust zouden proberen elke poging tot verandering te integreren, te recupereren of te onderdrukken, maar sinds 1972 en de crisis van 1974, is het duidelijk dat er inderdaad teruggegrepen wordt naar heel oude middelen. Ik vind zo'n vrouw die meent iemand de les te mogen komen spellen over een boek dat ze niet gelezen heeft, vrij autoritair. Ik vind de reactie wel interessant omdat ze duidelijk een gezicht laten zien; ze zijn dus minder repressief tolerant, ze zijn directer. Dat merk je op alle levensgebieden : zoals tegenover de jeugd, de manier waarop de politie de punkachtige jongeren lastigvalt. Dat merk je op scholen waarin teruggegrepen wordt naar een veel grotere discipline dan vroeger, waardoor de jeugd inderdaad ook meer discipline blijkt te vertonen, en dat heeft natuurlijk te maken met die crisis, in de eerste plaats van het kapitalisme als sociaal-economisch systeem, maar ook van de cultuur die daarmee samengaat. Ik vrees dat het cynisme dat de

managers vandaag hebben verdergaat dan het cynisme van de punkers, dat het cynisme aan de top erger is dan het cynisme aan de bodem. Grote politici in het verleden, ik denk b.v. aan Theo Lefevre, hadden nog een inzicht, hadden nog ideeën waar ze in geloofden. De politici die vandaag dezelfde ideeën verkondigen, lijken mij totaal ongeloofwaardig. Het teruggrijpen van de CVP naar allerlei traditionele christelijke waarden lijkt mij een cynische operatie waar ze zelf niet in geloven. Ik ben eerder bang van wat het cynisme gaat geven op lange termijn, dan van een of andere Marcusiaanse samenzwering van de kapitalisten tegen de bevolking, omdat diegenen die de leiding hebben en ook via de verkiezingen krijgen van de bevolking, niet meer echt geloven in wat ze beweren. De punkers hebben dat door natuurlijk. Er is niets dat zo scherp ziet als een kind. Dus ik denk dat dat cynisme correspondeert met het cynisme aan de top, terwijl het eigenlijk veel onschuldiger is.

L.A.: Alsof de repressie een reactie zou zijn op het cynisme van de jeugd, terwijl het de jeugd is die reageert op het cynisme van de leiding?

L.G.: De humane waarden die men politiek belijdt, tellen niet in de economische sfeer. Men zal terecht verontwaardigd zijn over de misdaden van de bende van Nijvel, maar men doet niets aan het systeem, waarvan b.v. het verkeer en de slachtoffers die daar vallen, slechts een uiting zijn. Men doet niets om het leven van de mensen menselijker te maken. Men voert computers in om alles nog meer te centraliseren, om meer te beheersen, om minder storingen in het productieproces te hebben. Ik heb niets tegen het gebruik van de computers als technisch middel, maar op het ogenblik heb ik toch sterk de indruk dat alle technologie in functie staat van een dolgedraaid economisch systeem, dat hierin nog een kleine uitlaatklep vindt om toch nog even te blijven doordraaien. En omdat men niet verder durft zien dan dat, denk ik dat men cynisch geworden is.

L.A.: In 1975 had ik in Berlijn een gesprek met Christa Wolf. Zij vertelde mij dat een aantal problemen die in de publieke discussie in de DDR niet ter sprake konden komen via de politieke kanalen, daar in de literatuur terug te vinden waren. Zo b.v. het thema van de alliënatie in een socialistische maatschappij, het probleem van het voortleven van het racisme en het anti-semitisme, ook in een land als de DDR. Nu is het opvallend dat in linkse kringen, zowel politiek als academisch, bijna schroomvallig gezwegen wordt over het terrorisme. En dan kom jij als romanschrijver met een werk dat het terrorisme uitvoerig behandelt. Zie jij daar een vergelijking met de toestand in b.v. de

DDR?

L.G.: Dat is een vraag die samenhangt met wat men tegenwoordig het cultureel cynisme noemt. Men kan eigenlijk gelijk wat schrijven, gelijk welke film maken en er wordt alleen over de amusementswaarde ervan gepraat. Mijn eigen standpunt daartegenover is dat België gevraagd heeft om zoiets als de CCC. Je krijgt niet alleen de politici die je verdient, maar ook de terroristen die je verdient. Je moet daarop de nodige nuances aanbren-gen. Zo is de bende van Nijvel iets totaal anders als de CCC. De bende van Nijvel is volgens mij het cynisme dat b.v. in het auto-verkeer zit; in de anti-humane praktische waarden. Het gebrek aan menselijkheid in het dagelijkse leven, is in deze bende vlees geworden. Eigenlijk zijn ze typische uitwassen van de onverschil-igheid tegenover alles wat menselijk en kwetsbaar is.

L.A.: Dus een extreme vorm van de kapitalistische logica?

L.G.: Zo zou je het kunnen noemen. Ik denk b.v. terug aan een essay van Enzensberger over misdaad en politiek.

L.G.: De CCC is iets helemaal anders. De CCC is volgens mij duidelijk links. Niemand weet wie ze zijn. Vooral de methodiek om de slachtoffers te vermijden, is totaal het tegenovergestelde van de praktijk van de bende van Nijvel. Dit lijkt me te wijzen in een anarchistische richting. Nu is er een opzettelijke vertekening in de pers. Men heeft het heel de tijd over de slachtoffers die de CCC maakt, terwijl er slechts twee gemaakt zijn, en dan nog zeer tegen hun zin, want nadien hebben ze maandenlang stilgelegen. Dat soort campagne heeft men ook gevoerd in Duitsland tegen de Baader-Meinhof groep. Daar ontstond een echte hysterie, zodat een auteur als Böll terecht van een lynch-justitie kon praten. Op dat moment treedt altijd het mechanisme in werking, dat links niet anders weet dan zich te distantiëren. Ik heb zeker de moed om te zeggen dat ik sympathiseer met wat ik zo weet van hun boodschappen, maar dat ik in de praktijk zeker niet geneigd ben om ze na te volgen. Aan de andere kant is er zo'n lange stilstand geweest, is er een zo grote onverschilligheid die zich uit in verkiezingen zoals die van 13 oktober, dat ik er best kan inkomen dat tegenover die onverschilligheid geen andere methode meer mogelijk blijkt. Zelfs in hun methodiek kan ik een beetje inkomen. Als je nu op dit moment Nederland neemt en je herinnert je de arrogante uitspraak van Harry Mulisch, die zei dat de raketten er wel stonden in België, maar dat ze er in Nederland nooit zouden komen, omdat ze die niet wilden, en je ziet dat ze in Nederland toch gaan komen, dan wordt Nederland even goed rijp voor een soort actie als het optreden van de CCC. De ondergrond is altijd een ontgoocheling over het gebrek aan

evolutie. Want het ergste van de plaatsing van de kruisraketten is het versterken van de Amerikaanse hegemonie over Europa.

L.A.: Beschouw je die oproep van onze regering om mee te werken aan het opsporen van de terroristen als een stap in dezelfde richting ?

L.G.: Dat is inderdaad de eerste stap in de richting van de lynch-justitie die toen in de Bondsrepubliek bestond. We weten wat er op de Heizel gebeurd is, we weten met welk groot verantwoordelijkheidsgevoel de bevoegde minister zich toen van zijn taak gekwetend heeft. En dan vanuit die mentaliteit een beroep gaan doen op de bevolking, is een uiting van onvoorstelbaar cynisme. Ik denk niet dat het hier gaat om rechtse terroristen met connecties in het leger, zoals veel gezegd wordt, maar eerder om een politie-apparaat dat duidelijk slecht functioneert.

L.A.: Om het even te hebben over het terrorisme in jouw roman : een auteur die weet dat hij nog maar kort te leven heeft, sluit zich met een aantal vrienden op in het torengebouw van de BP in Antwerpen en dreigt dat gebouw op te blazen als er niet aan een aantal sociale en esthetische eisen wordt voldaan. Die mensen gebruiken duidelijk "terroristische" methoden om hun ecologische eisen door te drukken, je zou hier van eco-terroristen kunnen spreken. Zit daar een vergelijking in met een beweging als Greenpeace of denk jij dat men nog een stap verder kan gaan dan deze zachte terroristen ?

L.G.: Het is zeker te vergelijken : Greenpeace beweegt zich aan de rand van de wettelijkheid, maar ook aan de rand van het gewelddadige. Het goede aan Greenpeace in de ogen van de bevolking is dat ze niets opblazen, niets vernietigen, ze proberen alleen maar de vernietiging tegen te houden. Uit het incident met de Rainbow Warrior blijkt dat ze inderdaad door de Franse regering behandeld worden als terroristen. Hier heb je het oude probleem van bevolking en avant-garde : zo kent de CCC zich het recht toe als de ware avant-garde met het enige ware inzicht tegen de bevolking in te handelen of tenminste de rol van de bevolking uit te schakelen. Het feit dat ze onlangs op de bewakers geschoten hebben, lijkt aan te duiden dat ze in de richting van de Baader-Meinhof ideologie en strategie evolueren. En dan is de volgende stap totale oorlog en ben je er natuurlijk aan. De hele vredesbeweging is trouwens vergelijkbaar met Greenpeace. Ondanks alle lastercampagnes ertegen (geld van Moskou enz.) blijkt die beweging toch op de sympathie en de steun van de brede lagen van de bevolking te kunnen rekenen. Maar het nadeel van Greenpeace en de vredesbeweging is dat ze in feite machteloos zijn. In mijn boek heb ik het onder meer over de dood van

twee politie-agenten, wat toevallig overëenkomt met de dood van twee brandweermannen in Brussel, maar er staat nog een veel toepasselijker "voorspelling" in. Ik heb het namelijk over het faillissement van de grote Amelinckx. Want dat is de echte eco-terrorist geweest in dit land. Die had al 30 jaar geleden moeten opgeblazen worden.

L.A.: Zie jij een verband tussen die "veramelinckxing" van het landschap en de filosofisch-politieke woestijn die België aan het worden is ?

L.G.: Ook in de architectuur is er het probleem van avant-garde en massa. In gelukkiger tijden zoals de middeleeuwen was er een grotere eensgezindheid over de vorm van de steden dan vandaag, maar de ramp die gebeurd is in West-Europa en in de USA, is dat niet de architect besliste over de architectuur maar de grondspeculant. Het gaat hier dus niet om een dictatuur van de architecten, maar wel om de controle door speculatie en winst. In die zin is Amelinckx in mijn ogen de ergste eco-terrorist, ook voor Antwerpen. Het tweede probleem is het feit dat men een stad bouwt voor het systeem waarin men zit. Je kan geen stad bouwen tegen het systeem. Denk maar aan Brazilië. Daar heeft men de prachtigste avant-gardestad ter wereld willen bouwen, en binnen de kortste keren werd die prachtstad omringd door een oerwoud van sloppen en krottenwijken, de zogenaamde favela's, omdat men geen rekening had gehouden met de reële sociale toestanden van dat land. Neem nu de vernieuwing van de Antwerpse binnenstad. Het lijkt er verdacht goed op alsof hier een menselijk klimaat werd geschapen, al is dat volgens mij in feite niet het geval. Daarover zegt Renaat Braen dat je niet als charme moet gaan bewaren wat de onderdrukking betekende van vorige eeuwen, maar dat je voor een nieuwe tijd een nieuwe menselijke architectuur nodig hebt. Heel die problematiek heeft gezorgd voor onbewoonbaarheid, maar je kan die niet terugvoeren op alleen maar esthetische categorieën.

L.A.: Acht jaar geleden heeft men een luchtopname gemaakt van Los Angeles via warmtefoto's. Koele wijken kregen een blauwe kleur en de warme eerder rood. Nu bleek dat deze warmtefoto precies overeenkwam met de sociale inrichting van de stad. De dure villawijken van de filmsterren lagen in de koele blauwe zone en de hete getto's zoals Watts in de rode zone, een kleurenfoto van rijkdom en armoede als het ware. Men zou een dergelijke foto ook van Antwerpen kunnen nemen, met b.v. het stadspark, Brasschaat en Schilde als bijzonder blauw. Wat willen die activisten in jouw roman dan eigenlijk bereiken ? Ik geloof dat jouw roman een Brechtiaanse techniek heeft, dat een verder

alternatief eigenlijk plaatsvindt nadat men de roman gelezen heeft, terwijl de roman zelf op een mislukking eindigt. Ik zie jouw roman als een stuk provocatie. Wat zou met jouw roman en andere dergelijke werken kunnen bereikt worden ?

L.G.: Ik vind de conclusie niet Brechtiaans, integendeel. Het besluit is eerder cultuur-pessimistisch, niet als een soort van doemdenken, maar als een vertwijfeling over het groeiende cynisme. Dat je dus maar heel kleine dingetjes kan veranderen, op een heel klein terreintje dat aan het globale deel niet veel kan veranderen. Dat is op dit moment alles wat je kan doen. Met die elementen in mijn achterhoofd heb ik een defaitistisch slot gezocht. Nu is er één ding dat volgens mij overeenkomt met de opvatting van Sloterdijk : die man weet dat hij zal sterven en wil van zijn leven nog iets maken. Wij leven praktisch allemaal alsof we niet gaan sterven en maken van ons leven dan ook niets. In dat defaitisme zit wel een aanzet van "u zult het zelf moeten gaan doen en je zult er verdomd veel last mee hebben om iets in beweging te krijgen, maar als die kleine pogingen niet blijven doorgaan dan is er helemaal geen hoop". Zo zou ik dat defaitisme van de roman willen samenvatten. Dat slaat b.v. ook op de KP zelf : je zou kunnen defaitistisch zijn en zeggen "doek maar op", maar het is heel belangrijk dat alle dingen blijven doorgaan, want uiteindelijk zitten we in een systeem dat om een vrij serieuze omwenteling van de structuren vraagt. Je kan geen 30 jaar blijven zitten met de werkloosheid van vandaag. Je kan niet blijven zitten met de hopeloosheid van de jeugd die niet meer weet wat ze moet gaan studeren, omdat het uiteindelijk toch allemaal niets uithaalt. Er moet vroeg of laat een vrij serieuze, filosofische omwenteling komen. Niemand weet op dit moment hoe hij die helder zou moeten formuleren. En dat maakt elk mensenleven op dit moment erg problematisch, ook het mijne en het jouwe.

L.A.: Dat brengt mij tot de parallel tussen het persoonlijke aspect van jouw roman en de politiek-sociale kontekst ervan. Ik maak uiteraard een onderscheid tussen de auteur als mens, de auteur als schrijver en de ik-figuur van de roman. Hoe zie jij het verband tussen het persoonlijke lot van die ik-figuur en zijn publiek imago ?

L.G.: In het eerste hoofdstuk laat ik een beetje de dwaas de waarheid zeggen. Dat maakt het voor sommige mensen nogal moeilijk, want een dwaas kan alleen maar dwaasheden vertellen. Deze dwaas vertelt in feite een stuk sociale geschiedenis, die neerkomt op geschiedenis van de macht. Ik zie ook in persoonlijke relaties altijd sterk de machtsfactor. Voor mij staat de

Boerentoren er plomp bij, zo plomp als het biefstukkensocialisme dat we met onze Antwerpse sociaal-democratie min of meer bereikt hebben. Het volgende stadium zijn we eigenlijk nog maar aan het betreden, het stadium dat Marx het communisme noemde zijn we dichterbij genaderd dan in de tijd van Marx zelf; dank zij datzelfde biefstukkensocialisme, dank zij de Sovjetunie en de landen van het reëel bestaande socialisme. Ik denk hier aan het essay van Sacharov uit 1968 "De noodzaak van intellectuele vrijheid in de Sovjetunie". Daarin zegt hij dat de vooruitgang van wetenschap en technologie eigenlijk een veel grotere mate van anarchie vereist, om dat te laten doorgaan. Je kan dat niet bureaucratisch in handen houden. Datzelfde zit hier bij ons. Je moet mensen meer creatieve vrijheid laten dan vroeger, ook in het onderwijs; toch probeert men ze tegelijkertijd meer in handen te houden, en dat kan dus niet. Vroeg of laat moet dat een nieuw economisch systeem worden, veel meer in dienst van de reële menselijke behoeften. De link naar de persoon van de roman ligt eigenlijk meer in zijn beslissing dat hij, die weet dat hij niet lang meer te leven heeft, toch nog een bijzonder iets wil gedaan hebben in die richting.

L.A.: Hoe kleurt dat zijn verhouding tot onder meer zijn dochter en zijn medewerkers? Hij schijnt niet te worden begrepen door de mensen die het dichtst bij hem staan. Er zit een enorm stuk tragiek in dat onbegrip: iemand wil nog iets van zijn leven maken, maar het is duidelijk dat hij niet wordt begrepen, wordt hij zelfs aangevoeld?

L.G.: Het eerste puntje is romantisch. Ik geloof zelf niet meer in mooi psychologisch opgebouwde romanpersonages. Ten eerste is het een situatiroman, meer dan een roman over personages. Natuurlijk zijn die personages voor een groot deel reëel en herkenbaar maar ik doe geen moeite om ze uit te werken. Het tweede puntje is belangrijker. Ik vind het altijd ontroerend wanneer ik mensen ontmoet, vooral uit de zachte sector, die het roerend eens zijn over een aantal principes en dan ook in dezelfde termen gaan denken en spreken. Nu is het doorgeven van de boodschap van uw en mijn generatie aan onze kinderen verschrikkelijk moeilijk. Wij dragen een hoop ballast mee waar ze niets aan hebben, maar wij hebben ook een hoop inzichten waarvan wij het zeer belangrijk vinden dat zij die zouden hebben. In de laatste brief van die dochter aan de moeder na de dood van de vader, probeer ik een vonk van hoop te schetsen dat er een levend wezen is dat er wel mee inzit. De kinderen van Meinhof kregen van hun vader te horen dat moeder iets stoms gedaan had. Die dochter probeert door te denken in hetgeen haar vader ge-

daan heeft, maar het zal haar denken worden. Daarom is het ook in een aparte stijl geschreven. Er leeft en broeit van alles in die jongere generatie, dat voor een deel van ons komt. Maar eigenlijk moet het hun denken worden. De boodschap is die cultuurcrisis en wat je daar eventueel tegen kan doen. En dat is niet duidelijk over te brengen. Ik ben een beetje bang dat het feit dat schrijvers in ons land weinig op die discussies terugkomen, te wijten is aan een soort cultureel cynisme en defaitisme. Of aan de te gemakkelijke oplossing van de zachte sector die dan alleen maar de juiste termen gevonden heeft.

L.A.: Is defaitisme niet altijd een vorm van ego-centrisme: je kan er toch niets aan doen, en dan trek je je maar terug in je filosofisch of esthetisch getto waar we onze eigen behagelijkheid een beetje uitbreiden. Wat blijft er over van de literatuur als morele opgave zoals Schiller het 200 jaar geleden noemde?

L.G.: Het gevaar voor corruptie is bijzonder groot als je in de praktijk zoiets gaat doen. Tenslotte koos Brecht ondanks alles voor een leven in Oost-Duitsland. Ik zal nu iets zeggen wat me zeer kwalijk zal genomen worden. Wat gebeurt er als een auteur een stuk gaat schrijven over een staking en hij heet Walter Van de Broeck? Dan maakt hij een stuk dat zeer ontroerend overkomt, dat volledig gebaseerd is op de sociale toestanden en de familiale relaties van de betrokken mensen, maar waarin de klemtoon volledig komt te liggen op de reacties van één familie tegenover die staking. Dat is geen stuk meer over die staking, want dat zou niet populair zijn. Om de mensen te bereiken moet je het feuilleton erin brengen: een dochter die zwanger wordt, een Maoïst enz. Dan wordt het smakelijk opgediend en dan heeft men zagezegd een boodschap over die staking meegegeven, maar de vraag blijft wat de eigenlijke betekenis van die staking is. Is door de klemtoon te verschuiven, door een soep te koken waarvan de mensen willen eten, niet de inhoud van de soep veranderd? Als je over een staking schrijft en er komt niet een zwaar geëngageerde, serieuze te nemen stakingsfiguur in voor, dan heb je de staking verraden. Iedereen is er enthousiast over als links successtuk, behalve ik.

L.A.: Wat je eigenlijk zegt, is dat de vorm waarin een sociale en politieke inhoud wordt gebracht, ontzettend belangrijk is. De vorm kan de inhoud dus corrumperen.

L.G.: Dat is ook mijn bezwaar tegen Amerikaanse politieke films, zoals "The Killing Fields". De hoofdpersoon hier is een Westers journalist waarmee we ons allemaal kunnen identificeren, en die de hele film domineert ten nadele van het Cambodjaanse volk. De Westerse toeschouwer kan zich in dit personage her-

kennen. Als je daartegenover "El Norte" neemt, dan heb je een film waar ze geen geld voor vonden, juist daarom. Die man wilde Latijns-Amerikaanse types die Spaans spraken, en waarmee de grote Amerikaanse massa zich dus niet kon identificeren. Je hebt de keuze tussen een film uit de droomfabriek die een kassucces wordt of een echte sociaal-politieke film die in een kleiner circuit terechtkomt.

L.A.: Om even terug te komen op de verhouding met de generatie van 18 tot 25 vandaag. Ik denk aan de betoging van Italiaanse studenten die meer technisch, praktisch en op het beroep gericht onderwijs eisten van hun leraren, die eerder de nadruk wilden leggen op zelfstandig denken en maatschappijkritiek. Ik zou aan Sonja willen vragen wat zij vanuit haar generatie hierover denkt. Sonja is 19, zit in het laatste jaar middelbaar. Klopt het dat de generatie van vandaag niet meer snapt wat die van de ouders wil ?

Sonja Rutten : Ik vind dat de hele organisatie om de jeugd iets bij te brengen, heel slecht in mekaar zit. Ze krijgen niets mee van thuis, omdat die meestal vergeten zijn hoe ze vroeger waren, of wel zijn ze gaan denken dat ze vroeger ongelooflijk dom waren om achter die dingen te staan. Dus zullen ze die ideeën niet gemakkelijk doorgeven. Op school is het nog erger : je krijgt de indruk dat je 8 uur les krijgt van mensen die hun les komen geven voor hun geld. De mensen die echt iets willen leren die vervelen zich dus rot, omdat de mensen die voor de klas staan niets te vertellen hebben. Het zijn echt domme leraars. Ze zeggen dingen die gewoon op niks slaan, ook over politieke toestanden.

L.A.: Dat is de kritiek. Zie je daar een mogelijke verbetering in ? Wat zou jij wel willen veranderen ?

S.R.: Ik denk dat het heel moeilijk is op school, omdat er op een klas van 20 maar 2 mensen zijn die echt iets willen weten en de andere 18 zijn heel gelukkig dat ze niet moeten nadenken. Als je dan toch iets wil veranderen, krijg je gewoon het lerarenkorps en de klas tegen jou. Maar ik vind dat de jeugd op een of andere manier beter geïnformeerd zou moeten worden. Neem nu die vredesbetogingen. In het begin waren alle mensen heel overtuigd, en nu lopen ze mee omdat ze niet naar school moeten of omdat de anderen ook gaan.

L.A.: Vind je zo'n roman zoals die van Leo Geerts dan wel nuttig ? Denk je dat je met die discussie die we hier gevoerd hebben iets kan aanvangen, of heb je de indruk dat je het eigenlijk allemaal al weet ?

S.R.: Zo'n boeken moeten er zijn, omdat je zo weinig mee krijgt van thuis en van school. Je vormt eigen meningen maar

op een gegeven moment, als je niet blijft discussiëren en nadenken, raak je gewoon vast. Het kan best zijn dat je het allemaal al weet, maar het is nodig om ook andere opinies daarover te horen en dan kom je misschien nog een stap verder. Als ik niets meer lees of als er zo geen boeken meer zijn, dan geraakt alles gewoon verstopt.

L.G.: Ik wou nog even terugkomen op Walter Van de Broecks "*Groenten uit Balen*". Het probleem voor een auteur is dat hij eigenlijk het meeste inzit met levende mensen, en dat zijn altijd individuen. De charme van het Amerikaans feuilleton is dat het de indruk geeft dat het nu eens eindelijk over levende individuen gaat en niet over theorieën. Vandaar dus dat ik het Van den Broeck niet eens zo kwalijk neem dat hij op die manier probeert iets van zijn engagement over te dragen.

L.A.: De enige verklaring vanuit linkse hoek voor de CCC, ik denk hier aan Walter De Bock, is de afwijking binnen een soort extreem Marxistisch-Leninistische ideologie. Jij plaatste hen daarentegen in het anarchistische kamp. Met jouw bekende sympathie voor het anarchisme verwondert me dat een beetje. Of je gelooft in de theorie van de voorhoede of je bent anarchist. De twee zijn onmogelijk te verzoenen. Zijn het nu Leninisten of anarchisten?

L.G.: Het contradictorische voor elk anarchistische beweging is dat de anarchist juist macht wil afbouwen. Dat lijkt mij niet alleen een onderdeel te zullen worden van de toekomstige maatschappij, dat zal gewoon nodig zijn. Je kan niet gewoon blijven doorgaan met de centralisatie in één hand, zoals dat zowel bij de Leninisten als bij de kapitalisten het geval is. In de toekomst zal er beroep moeten gedaan worden op een zeer ontwikkelde bevolking, die een grotere mate van vrijheid nodig zal hebben. Dat kan je niet bereiken tenzij met een toenemende anarchisering en socialisering. De groene jongens op de boerderij is wel een leuk model, maar staat buiten de eigenlijke ontwikkeling van de maatschappij. Dit anarchiseren is gewoon een tendens van onze samenleving, die zich ook daarin uitdrukt. De idealen van 1968 zijn in mijn ogen een soort voorspel van iets wat nog moet komen.

L.A.: Maar als je je uit de wereld terugtrekt in je tuin, hoe geraak je dan weer uit die tuin?

L.G.: Vermoedelijk slorpt dat zoveel energie op dat je er niet meer uitgeraakt, en daarom ben ik er ook een beetje tegen. Ik vind dat je dan niet meer echt maatschappelijk bezig bent. Aan de andere kant denk ik niet dat je kan zeggen dat iets dat zo hardnekkig terugkomt, zinloos is. Denk b.v. aan de experimenten

van Frederik Van Eeden.

L.A.: Zou ik jouw theorieën kunnen samenvatten in een parafraze van Vermeylen : "Wees Marxist om anarchist te worden" ?

L.G.: Jammer dat ik dat niet zelf gevonden heb. Dat komt neer op een bezwaar dat Jaap Kruithof naar mij teruggooide namelijk dat al mijn anarchisme goed is voor het jaar 2000 en daarna. Het is inderdaad nog te vroeg daarvoor, maar de behoefte eraan blijft bestaan. Hier, in de Sovjetunie en in de VSA. Al de fenomenen wijzen erop.

L.A.: Was dat wellicht de fout van het Eurocommunisme, dat het die anarchistische ontwikkeling te vlug heeft willen doorvoeren ? Met te veel ondoordacht enthousiasme en met alle gevolgen vandien, zoals we hier in Vlaanderen gemerkt hebben ?

L.G.: Er zit in die verkiezingen voor de KP één troost: als je de uitslagen bekijkt, zijn die zo ultraconservatief dat je eigenlijk blij moet zijn dat je er verloren uitkomt. Daartegenover is de nipte verbetering van de SP een beetje pijnlijk, vind ik. Nee, ik vind dat de KP niet mag verdwijnen, dat zou een verkeerde reactie zijn.

S.R.: Gaat het echte anarchisme niet kapot aan al dat pseudo-anarchisme dat onder de jeugd leeft ? Pseudo-punk en pseudo-depressief zijn, doet alleen maar kwaad. Is dat niet zo ?

L.G.: Dat kan je ook niet vermijden. Als je nog jong bent, dan ben je gewoon anarchistisch van structuur, en daarom niet van overtuiging. Vandaar die verwarring tussen pseudo-anarchisme en het echte anarchisme. Het belangrijke is dat iets daarvan in hun later leven bewaard blijft.

S.R.: Jij denkt dus dat het anarchisme al voor vandaag is ?

L.G.: Kijk maar naar het begin van de punkbeweging die samenging met het gevoel van opstand van werkloze jongeren: kijk eens, we kleden ons eens aan alsof we weggegooid zijn, want dat doen jullie eigenlijk met ons. Dat is nog geen gerichte politieke actie. Dat kan inderdaad nog aangesproken worden door een sterke fascistische beweging of een sekte. Die jongeren hebben nog niet echt politiek gekozen.

S.R.: Als je nu het anarchisme invoert, dan wordt dat een ramp.

L.G.: Daar moet ik het helaas helemaal mee eens zijn. En toch blijf ik hopen op verandering. Maar zo vanzelf zal het niet komen.

L.A.: Je had het daarnet over de moeilijkheid om in ons systeem aan bevrijdende architectuur te doen. Geldt dat ook niet voor het bevrijdende schrijven ? Kan je hier nog via ideeën en romans provoceren ? Tenslotte schrijf je al twintig jaar, en te-

gelijktijd heb je die cultuurpessimistische analyse die mede door je kennis van het marxisme versterkt wordt. Waarom schrijf je dan nog ?

L.G.: Daar kan ik eenvoudig op antwoorden : schrijven is anarchie. Wat mij betreft is het een soort gevecht tegen de bierkaai. Ik heb het gewoon nodig om mezelf te bewijzen. Als ik dat niet meer had zou ik ook niet meer naar vredesbetogingen en dergelijke gaan. Dan was ik er niet meer, denk ik. Zolang je actief kan zijn, ben je nog iemand, ik denk aan mensen in de SAP, de KP, de vakbonden.

L.A.: Geldt dat ook voor b.v. de Getuigen van Jehova ?

L.G.: Dat is iets helemaal anders, want het gaat in de progressieve beweging om meer dan het eigen zieleheil. Dat kan je niet vergelijken. Ons activisme is ook een soort ordenen van de wanorde. Toch kan je op die sektes niet vanuit een marxistische houding neerkijken. Want ook die beantwoorden aan een behoefte, die duidelijk niet door links bevredigd werd. En zolang we die behoefte aan "religiositeit" in de zin van het laatste boek van Kruithof – niet kunnen voldoen zal men het elders gaan zoeken, hoe jammer we dat ook mogen vinden. Ik blijf daarom actief in partij en vakbond, omdat ik behoefte heb aan een reële verbondenheid die meer is dan af en toe eens samen op te stappen en je goed te voelen.

L.A.: Iemand die moeilijke boeken schrijft is objectief elitair. Toch zit je in partij en vakbond, ook al heb je dat niet nodig voor je carrière. Wat doe je eigenlijk in die ouwerwetse biefstukkenpolitiek ? Zit daar geen tegenstelling ? Geloof jij misschien, zoals Jost Hermand in zijn essay over de politieke avant-garde, dat een verbinding tot stand kan gebracht worden tussen die oud-linkse beweging en de vernissagemensen die je in literaire kringen frequenteert ?

L.G.: De smaak van onze arbeidersklasse is inderdaad bijzonder kleinburgerlijk. Maar ik ben meer dan een individu, en als lid van deze Vlaamse samenleving wil ik niet helemaal aan de kant blijven staan. Dat zou ik onverantwoord vinden. Ik vind dat je moet kiezen, je ergens bij aansluiten, ook al ben ik daar bijzonder ongeschikt voor. Dat is een contradictie, maar één die ik niet aanvaard. Ook een schrijver moet als sociaal wezen proberen te blijven leven.

S.R.: Je bent stukken ouder dan ik. Wat is jouw drijfveer om te blijven reageren, want ik ben op een gegeven ogenblik ergens de weg verloren en ik ben nu aan het zoeken, maar ik weet niet hoe of waarheen.

L.G.: Ik denk dat het voor iemand van 19 jaar op dit ogenblik

ook veel moeilijker is dan voor iemand van vijftig. Je kan natuurlijk zoals velen in een individueel bestaan duiken, maar ik denk dat je daar toch nooit tevreden mee zal zijn. Je zal automatisch blijven zoeken.

Antwerpen, november 1985.

Bibliografie

Leo Geerts, *Dadaders*, uitg. Hadewijch, 1985.